

BREU HISTORIAL DEL CONSELL MUNICIPAL D'OLOT I LA TRAJECTÒRIA ARTESANA DELS OLOTINS, EN ELS SEUS ORÍGENS

Carme Sala i Giralt

Cercar les arrels del passat en les fermes bases que ens reserven els fons documentals, en espera que la realitat sorgeixi de la nebulosa del temps; heus ací un dels més íntims i afermats propòsits. Servar i reviure moments històrics, antics i bells costums i tradicions de la nostra terra. Tanmateix, les seculars arrels del passat poden convertir-se en quelcom de viu i palpitant per a la història i cultura dels pobles.

El present treball serà una ampliació d'un altre publicat en el setmanari local "La Garrotxa" - Navidad 1.978; aquesta vegada, però, amb la introducció d'altres documents inèdits, confio omplir buits, posar noves fites a la Història del nostre poble, aprofundir molt especialment en la coneixença de la tradició laboral olotina.

* * * * *

En primer lloc, del Consell Municipal d'Olot, institució mult centenària, intentarem cercar-ne els orígens, motivacions, evolució, i historial.

Ferran Soldevila i Miquel Coll i Alentorn, en llur compendi "Resum d'Història dels Països Catalans" deien: "*a partir del segle XIII, la vida municipal va florir esplendorosa a Catalunya. Els Municipis rebien el nom d'Universitat i eren formats per un Consell de caràcter consultiu i un petit Consell amb facultats administratives i executives*".

Una mudança notable es perfilava en la societat catalana d'aquells anys, en la plenitud del regnat de Jaume I el Conqueridor. A mesura que creixia i s'afermava el poder de la Monarquia i, en consonància, les facultats dels Municipis -mitjançant privilegis i concessions- el règim feudal es debilitava, encaminant-se a la decadència.

Quan va iniciar-se la vida municipal olotina? Si bé de moment no es pot fixar una data, és possible d'entreveure la certesa, la qual pot brotar de les notícies despreses dels documents dels nostres Arxius i de la lectura de les obres d'alguns autoritzats autors. Iniciant la recerca a partir de l'any 1400, en una evocació històrica, ens endinsarem en el passat.

Quan el rei Martí l'Humà, el dia 7 d'Abril del 1.400, concedí a Olot el privilegi de la reglamentació del Consell Municipal (o Universitat), no feia altra cosa que la restitució del mateix. Són paraules del propi Monarca, fixades en el pergamí nº. 212 de l'Arxiu Municipal i traduït al castellà per l'historiador olotí Esteve Paluzie en la seva obra: "*Os restituimos por nos i por nuestros herederos y sucesos*".

res, el Consejo y Consulado de que gozábais antiguamente". L'any 1.400, doncs, el rei Martí qualificava la Universitat o Consell d'Olot com una *vella* institució, concepte que ve confirmat el dia 19 de Juny del 1399, en el pergami 410 de l'Arxiu Municipal, el qual, traduït del llatí, diu: "*En la meva presència, Galcerán de Ville, notari públic de la vila d'Olot, els homes de la Universitat de dita vila, convocats i congregats en la capella de Santa Maria, constituïda en la dita vila a só de anafil (trompa moresca llarga) segons es costum aquesta Universitat, convocar i congregar...*".

En el propòsit de resseguir una ruta i posar fites al temps, la lectura del pergami n.º 363 del dia 3 de Setembre del 1373 (traduït per Esteve Paluzie) ens tramet i dóna la certesa de l'existència del Consell Municipal. Ve encapçalat així: "*Nos Pedro de Aragón... A vosotros fieles consules y hombres honrados de la villa de Olot*". Segueix un fragment d'una escriptura fent referència al mateix any: "*Congregados los nombrados con los representantes de la Universidad en el Pórtico de Gabarries en 30 de Septiembre de 1373 y no fue en este dia congragada la Universidad, como era de costumbre, en el Palacio del Abad de dicha villa como consta en un documento firmado por la Universidad en dicho Palacio, en razón del citado compromiso de 11 de Septiembre de 1373; ni nos consta que fuera en el Pórtico congregada la Universidad como acostumbra por sus negocios, a saber a son de trompeta y por público pregón*". (Esteve Paluzie, pergami núm. 460).

Del llibre "El règim senyorial a Olot", de Francesc Caula -insigne historiador de Sant Joan les Fonts- rebem una nova dada històrica, i, amb ella, haurem donat una gran passa enrera fins a situar-nos al dia 9 de Maig del 1352. En efecte, segons es desprèn de la lectura de l'esmentada obra, la contínua expansió de la indústria i del comerç a la vila d'Olot, plantejà la conveniència de millorar les vies de comunicació i la utilitat de construir un pont de pedra sobre el riu Fluvià, arran de la vila (Santa Magdalena) en substitució del pont vell. Per aquest fi, la Universitat d'Olot interposà la influència de l'Abad Jaume de Vivar prop del rei Pere III, a fi de tenir l'autorització de cobrar certs arbitris per sufragar les despeses per a la construcció d'una obra de tanta envergadura.

El dia 9 de Maig del 1352, el Rei, des de Lleida, concedí a la Universitat y Pabordia dels homes de la vila de Olot l'autorització d'imposar el dret d'entrada (de barra) a més d'una col·lecta a tots els veïns de la vila. L'esmentada notícia ens dóna la garantia d'ésser treta d'un document de l'Arxiu de la "Corona d'Aragó", del qual Francesc Caula era un incansable investigador. La Pabordia o Prepòsita, establerta a Olot per l'Abadia de Ripoll, tenia per finalitat la bona administració dels béns de la vila. Segons Francesc Caula, funcionava ja a principis del segle XIII. Cal distingir la Pabordia de la Universitat, perquè aquesta era una creació de la Corona, i a més a més actuaren alguns anys alhora.

El pergami n.º 403 de l'Arxiu Històric Municipal citat en el text històric de l'obra d'Esteve Paluzie, ens posa enfront d'una data més endarrerida. És un document de l'any 1371, en el qual l'abad Ramón de Farrés confirma *privilegis* concedits durant les fires per abats antecessors seus. Fa referència als concedits a la vila d'Olot, per l'Abat Guillem de Camps l'any 1314, en les primeres fires de Sant Lluc: "*...aprobem y lloem y concedim totes y cada una de altres coses sobre franqui-*

cies y llibertats... attenant que el Rnt Fra Guillem antecessor nostre concedi a dits habitants y Universitat” (Exposaré oportunament una ampliació del text del document, traduït en l'essencial per Mn. Joan Pagès).

En una constant regressió vers el passat, ens anem apropant als inicis de la institució comunal olotina, mes sense, de moment, precisar-ne els orígens. L'any 1314 no és la data inicial, queda en el camí de la recerca de l'origen de la Universitat. Només representa una passa en el temps, que deixa amb tota seguretat, la porta oberta a dates retrospectives. No seria sorprenent de trobar l'origen en el segle XIII. Advertim que a 5 km. d'Olot, en plena centúria, funcionava el règim comunal en les parròquies subordinades al *Senyorio de Castellfollit de la Roca*, o sigui, les de Sant Joan les Fonts, Santa Eulàlia de Begudà, Castellar de la Muntanya i Montagut. És una notícia documentada procedent del llibre “Les Parròquies i Comuns de Santa Eulàlia de Begudà i Sant Joan les Fonts” de l'historiador santjoanenc, abans esmentat, Francesc Caula i Vegas.

He intentat d'invocar el passat apropant-me a les fonts que donaren curs a les primícies d'una institució social, representativa de la comunitat olotina. M'he plantejat tot seguit la qüestió d'esbrinar les motivacions de la seva creació. Què és el que podia donar a Olot una entitat pròpia, una definida personalitat col·lectiva en el govern de la vila? Lògicament podia estar vinculada a la seva capacitat productora, al seu món de treball. És un fet comprovat en el decurs del temps i també molt a prop de la nostra generació que aquesta propietat ha valgut a Olot el reconeixement i concessió de distincions de reis i governants.

Les noves que hem anat recollint, per atansar-nos a l'origen de la dedicació artesana i mercantil dels olotins, ens han conduït a inicis del segle XIII.

La història d'Olot es remunta a molts segles de distància; mes, pel nostre objectiu, sols interessa posar un especial accent a l'any 1097. A partir d'ell la història olotina, en certa manera, quedarà vinculada a la sort de l'Abadia de Ripoll per espai de 8 segles. En aquell any, el comte de Besalú, Bernat II, cedí generosament i a perpetuïtat a l'Abadia el domini o senyoriu d'Olot i Sant Cristòfor les Fonts, reservant-se no obstant l'exercici de l'alta jurisdicció i les servituds d'*host i cavalçada*, les quals, el 1111, passaren al comte de Barcelona, Berenguer III el Gran. Segueix la transcripció de l'escriptura, procedent de l'obra de Josep M^a. pellicer i Pagès “Santa Maria del Monasterio de Ripoll (página 342, letra F).

“Donación de Olot a Santa María de Ripoll, por Bernardo II, conde de Besalú. Año 1097.

En nombre de la Santissima Trinidad, Padre, Hijo y Espiritu Santo. Yo Bernardo, por la gracia de Dios, conde de Besalú, impulsado por el celo divino y por amor a la gloriosa Madre de Dios siempre Virgen Maria, para remisión de mis pecados y alivio del alma de mi padre, el Conde Guillermo y absolució de la de mi hermano Guillermo, tambien Conde, perpétua y espontáneamente doy y concedo por voto y potestad al autor de todos los siglos. Nuestro Senyor Jesucristo y a su venerable Madre i intacta Virgen Maria y a su santísimo Cenobio, sito en el condado de Auso-

na, en el valle ripollense, el propio alodio y dominio que tengo en el condado de Besalú o en la parroquia de San Cristòbal de las Fuentes, hacia la parte superior y en la Parroquia de las Presas. Este Señorío y alodio es llamado Olot.

Bajo esta donación van comprendidos mansos íntegros y arruinados, terrenos cultivados y sin cultivar, muchas viñas y viñedos, molinos y molinetes, prados, selvas, montes y el bosque llamado Malatosquer y las aguas y acueductos, con todo lo demás que se reduce al dominio de Olot, fincas rústicas y urbanas, tales como se hallan en dichos lugares y pertenezcan al dominio condal. Todo esto lo doy y concedo a Dios Omnipotente y al venerable sitio de Santa Maria de Ripoll y a sus moradores, para que lo tengan y posean perpétuamente sin que nadie les inquiete.

Esta posesión confronta al E. con el collado de Pusilgues, vulgarmente rio Fluviá; por el S. con el collado que en otro tiempo perteneció a Bremisardo o con la iglesia de San Andrés; por el O. con la parroquia de Santa Maria de la Piña; por el N. con la parroquia de San Pedro de las Presas. Todo lo susodicho tal como yo lo poseo y debo poseer o poseen otros en mi nombre, así lo cultivado como lo inculto, montañoso como vertiente, con las selvas y carrascales, prados y pastos, molinos y molinetes, aguas con sus acueductos y diques, eras y lagares, con todos los términos, afrontaciones y pertenencias y todos los ingresos gastos y demás servicios, lo traslado de mi legitimo derecho para remedio de mi alma, como he dicho, al derecho, poder y dominio del mencionado cenobio de Santa Maria de Ripoll, para que lo tenga y posea libre y tranquilamente sin consideraciones a persona alguna. Mas, si alguien por sugestión del espíritu maligno, intenta oponerse a esta mi donación, sea condenado a pagar el doble al susodicho cenobio y en lo sucesivo cuanto haga en este punto, se considere nulo i inválido, y si no da la satisfaccion debida, sea anatematizado. Esta donación sea perpétua.

Fué hecha la escritura de donación y entrega a 14 de Agosto del año 38 del reinado del rey Felipe (año 1097).

Signo de Bernardo Conde, quien mandé hacer esta escritura, y la firmé de propio puño y rogué a los demás que la firmasen. Yo heredé el dicho senyorio de Olot y lo dé a Santa Maria con las demás posesiones que ya le habia concedido por escritura de donación y mando que mi cuerpo sea sepultado en aquel venerable lugar, en cualquier parte que yo muera.

Raymundo, arcediano y abad de San Félix; Benito, Abad; Udalardo, vizconde; Arnaldo, hijo de Arnaldo de Liere; Raymundo, monje y subdiácono que escribió la presente en el dia y año citado. Gaufredo, prior”.

* * * * *

Fent ara un breu incís, destacaré com el testament de Bernat II, comte de Besalú, a favor de l'Abadia de Ripoll, és un document revelador i del tot fonamental per a la comprensió de la trajectòria de la història d'Olot. En arribar a aquest punt, caldrà aturar-se, fer una pausa en el camí del temps.

Considerant aquella època des de tan llunyanà perspectiva, notarem com l'any 1097, en virtut d'una disposició testamentària, una immensa propietat, un grup humà més o menys difós i personalitzat, i una incipient agrupació urbana,

com el *senyorio de Olot*, pasaren d'un domini a un altre de molt diferent signe, conjuntura molt idònia per canviar el seu destí.

El document, però, no sols ens revela l'existència d'una considerable heretat i un poblament posat en el punt de partida d'un posterior desenvolupament, sinó que també una altra part del seu context, ens tramet un llegat espiritual, una autèntica expressió de fe en Déu i el culte a Maria Verge, fidel reflex d'aquella fe i fervor que el gran comte català, Guifré el Pilós, fundador de la dinastia catalana, va infondre a tots els comtats i territoris subsidiaris de Catalunya, amb motiu de la restauració i consagració del Temple de Santa Maria de Ripoll, l'any 888.

Referint-se a aquella memorable època, Josep M^a. Pellicer i Pagès, en la seva documentada obra *Santa Maria del Monestir de Ripoll*, ens dóna a conèixer el manifest que Guifré el Pilós dirigí als seus súbdits i vassalls:

“El valeroso Conquistador, ya conde independiente de Barcelona, manda a todas las regiones de su nuevo Estado, reconozcan por su celestial Protectora, a la que en su heroica empresa le habia guiado; y al punto, los condados de Ausona, Cerdanya, Urgell y Besalú, el distrito de Berga, la Marca o frontera a que la Reconquista se extendía, el mismo Montserrat con sus elevados picos, se inclinan ante Santa Maria del Monasterio de Ripoll, con sumiso vasallaje, por haber sido devueltos a su maternal imperio”.

* * * * *

Parem atenció que en temps del traspàs del *senyorio d'Olot* a l'Abadia de Ripoll, a més de les esglésies de Sant Esteve, Santa Maria i altres possessions, existien *finques rústegues i urbanes*. Aquesta realitat es, tanmateix, interessant, ja que ens permet d'establir la presència d'una *urbs* o *concentració humana*, la qual veurem confirmada alguns anys més tard (1116) en motiu de l'acta de consagració de la nova Església de Sant Esteve: *“... En el año 1116 de la Encarnación, el venerable Senyor Berenguer, obispo de Gerona, consagró la nueva Iglesia, habiendo ya existido otra más antigua, dedicada a San Esteban, en el pueblo de Olot del condado de Besalú. En este día el citado Obispo, dió a la predicha Iglesia los diezmos, primicias y las ofrendas, así de los vivos como de los difuntos y el cementerio, cuyo recinto contiene treinta (30) pasos. Tambien confirmó la donación que en otro tiempo hizo Bernardo, conde de Besalú, a la misma Iglesia, de San Esteban y Santa Maria, de los claustros que la circuyen, sacristias y del mismo cementerio; del molino de Roca y de la tierra que está en el mismo puente que Rogedario en otro tiempo, legó a las mismas Iglesias, como consta de su antigua dotación que las concedió de manera que ninguna persona de cualquier edad, condición y categoria que fuere, pudiese inferir por violencia derecho alguno, conservándose siempre íntegras al respeto y reverencia debidos a la Iglesia. Las villas y pueblos que comprende esta parroquia son: En primer lugar la villa de Olot, con sus límites y términos adyacentes; el pueblo o aldea Rovira, la villa de Piñola, la villa de Cloto, la Aldea de Axars y la villa de Tradors, junto con los caserios situados en la villa de Espargo, la villa de Islaredonda y la villa de Cabratosa...”* (Transcripció d'una part del document n°. 101 de l'obra d'Esteve Paluzie, procedent de l'Arxiu de Besalú).

* * * * *

Per no tenir a mà documentació de la resta de la centúria, i com si el temps s'hagués detingut, la Història de la vila d'Olot s'esfuma en la ignorància de fets de transcendència. Tot i així, el nucli primitiu devia créixer sota la salvaguarda dels Abats de Ripoll. De prompte, sorgint de les boires del temps, a través de notícies documentades d'inicis del segle XIII, se'ns revela un món real i concret; comencem a tocar terra ferma. Ens posem enfront d'una vila en creixement, d'un remarkable procés evolutiu en l'exercici del comerç i de les arts manuals.

Gràcies al llegat dels hereus de Josep Saderra i Mata, estem en possessió, en la Biblioteca Municipal, d'una còpia del contracte del segon tram de muralla del 1221 (publicat també pel Dr. Joaquim Danés). En el mateix full, però, i després del contracte, s'hi llegeixen unes notes fins ara desconegudes, les quals textualment diuen: *“Este Señor Abad que hizo el Convento, se llamaba Raymundo Desbach, natural de la villa de Ribas”* *“El que empezó los muros de la villa fué el Abad Dn. Bernardo de Peramola”*.

En l'obra *“Santa Maria del Monasterio de Ripoll”*, de Josep M^a. Pallicer, llegim:

“Es de notar que ya en el año 1206, el Abad Raymundo de Peramola habia concedido a Olot la libre entrada y salida de artefactos con otras inmunidades que aceleraron el progreso de las artes... y el mismo Abad adornó tan hermosa villa con su Palacio y otros notables edificios.”

Les transaccions comercials del 1206 podrien ésser l'esbós, l'embrió, de les formals Fires de Sant Lluc, fundades l'any 1314.

En el ja esmentat pergami n°. 403, del 1371 (traduït per Mn. Joan Pagès, per primera vegada), trobem en la confirmació de privilegis dels anys 1362 i 1314, una referència certa de les fires del 1206 (anomenades també pel Dr. Joaquim Danés).

“Sigui a tothom conegut que nos Fra. Raymón, per la misericordia de Déu Abad del monestir de Ripoll, de ordre de Sant Benet... graciosament y de certa ciencia per tots els meus en la dita Abadia i per autèntic testimoni d'aquest públic document, fermament perpetu valedor, firmem, aprovem i lloem a tots i cada un dels habitants presents i futurs de la vila de Olot y a tota la Universitat de la dita vila perpètuament i notari públic infrascrit... totes y cada una de les llibertats y franquicies y immunitats a vosaltres dits habitants concedides pels predecessors meus, abats de dit Monestir de Ripoll y especialment tots y cada un dels privilegis y franquicies concedides als habitants y Universitat en quant això es conté de paraula a paraula y es expressat en data de 15 de Kalendas de Septiembre, any de la Nativitat de Cristo 1206, pel qual document totes y cada una de les coses en ell contingudes aprovem, lloem i concedim per mitjà d'aquest públic document...”

En referència a la mateixa centúria, segueixen algunes notes recollides de les obres d'autoritzats autors. El Dr. Joaquim Danés, en *“Llibre d'Olot”*, diu:

“En aquell temps, el nucli urbà i comarcàl de la vila d'Olot, anava prenent empenta i ho prova bé, el fet de trobar documents de 1285 i 1286 i en negociacions estipulades en altres punts de la comarca estricta que servien precisament per referència les mesures d'Olot”.

Rafel Torrent i Orri, distingit historiador d'Olot, coneixedor de l'activitat artesana dels olotins en els passats segles, ens transporta a la mateixa centúria en

el treball titulat: "Dades històriques de la indústria textil d'Olot i Comarca" on diu: "Olot ja en el segle XIII, exportava llana filada i teixida a mà, a la manera primitiva. Al segle XV, Guillem Gener, drapaire (és a dir, teixidor de draps) en 1415 envià una expedició de gèneres a Constantinoble i en 1429, Francesch Boada, envià a Sicília 37 lliures de llana "de la tèrra i mesclats" procedents de les manufactures d'Olot".

Pierre Vilar, a "Catalunya dins l'Espanya moderna", en referir-se al segle XII diu:

Econòmicament hem observat que Barcelona no té el monopoli de cap activitat productora comercial. El coral és de la Costa Brava; el safrà és producció de Santa Coloma de Queralt, com dels voltants de la capital. La draperia de Sabadell i de Tarrassa, és potser satèl·lit de la de Barcelona, però no així la de Lleida i d'Olot. Per això el fenomen municipal, no solament per la seva arrel, sinó en els seus desenvolupaments ulteriors, pot ésser definitivament més ampli que el fenomen barceloní. Igualment al segle XIII, la potència naixent dels gremis industrials, amb les seves conseqüències sobre la vida municipal, no solament per la seva arrel es manifestava a totes les ciutats i viles, fins en els pobles petits".

Un esdeveniment de gran significat i potser definitiu per a valorar la importància i transcendència de la trajectòria artesana dels olotins, fou la instauració de les "Fires de Sant Lluc" pel rei Jaume II el Just, el dia 2 del mes de Març del 1314. Quan l'Abat de Ripoll, Guillem de Camps, interposà la seva influència prop del rei Jaume II, per a la concessió d'unes fires, podem ara admetre que les arts industrials havien recorregut a Olot, un llarg i ample camí. El privilegi es troba en el pergamí n.º 369 de l'Arxiu Municipal, el qual traduït al castellà per Esteve paluzie, ve expressat així:

"Nos el rey Don Jaime por la gracia de Dios, rey de Aragón, Valencia, Cerdeña y Còrcega y conde de Barcelona. A instancia del venerable Abad del Monasterio de Ripoll, concedemos y ordenamos por nosotros y los nuestros perpetuamente que en el pueblo de Olot se celebren ferias, empezando en el futuro dia de Sant Lucas, continuando por espacio de los quince (15) dias siguientes. Asi mismo se celebraran dichas ferias en el mismo punto, participando el dia próximo de Pentecostés, durante cada año, tambien los quince dias subsiguientes..."

En una data de més ençà, no massa allunyada de la concessió de les "Fires de Sant Lluch" (1314), o sigui, el dia 16 d'Agost del 1365, estava ja oficialment establerta a Olot una Societat de tintorers, composta de la respectable quantitat de 26 socis, el procurador de la qual era un paraire.

El nombre de 26 socis tintorers, en una població d'uns 250 focs, ens dona fe d'una indústria florent i ens aferma en la creença d'una arrelada activitat laboral en la pràctica de la tintoreria.

La notícia de l'esmentada Societat de tintorers es llegeix en una escriptura inèdita, trobada recentment en el manual n.º 9 (1363-1370) de l'Arxiu Notarial d'Olot (notaria d'Olot). Correspon al dia 16 d'agost del 1365.

Segueix la traducció en català de la part més significativa del document. (La fotocòpia del mateix es troba al final de l'obra i està numerada amb el n.º 1).

“Jo Raymon Pujol paraire de la vila de Olot procurador segons la subscrita i per altre part, eloqüent y llegendament constituïda companyia, solidariament amb Bernat Costa, Arnau de Beuda, Pere Soler, major de dies, Bernat de Panissars, Pere de Molinedra, Pere Collteller, Pere Agut, Bonaventura Gabarries, Pere de Oliveda, Raymon de Bolos, Raymon de Collteller, Arnau de Campdedeu, Raymon de Capdevila, Pere de Feixys, Pere Moylon, Pere Calvo, Pere Gauteri, Jacobo de Forn, Arnau Benet, Pere Lliurella, Arnau de Cabratosa, Pere de Clos, Guillem Forregnal, Guillem de Campdedeu, Bernat de Forn, consocis meus, en la Societat de tintorers d'Olot, conforme consta en publica escriptura en presencia del notari a 24 de Gener del any infrascrit.....

El acte está aquí a Olot, dia 16 del mes de Agost any de la Nativitat del Senyor 1365”.

Si la precedent escriptura és una prova palpable i evident d'una activitat industrial ben consolidada en el segle XIV, amb totes les garanties d'una possible i respectable antiguitat, també podem admetre l'existència a Olot d'altres indústries complementàries o vinculades a la tintoreria, realitzades per teixidors, filadors, paraires, drapers (fabricants de draps)...

Altres escriptures redactades uns 50 anys més ençà, certifiquen la permanència, convertida ja en tradició, de la mateixa activitat laboral. Una part de llur context, ve resumit en l'obra *“Dades històriques de l'Escola de Belles Arts d'Olot”*. En ella vaig tenir l'oportunitat d'exposar, en el capítol final, referent a la fabricació de les Indianes a Olot, els següents conceptes:

“No pocs manuals del segle XV, de l'Arxiu Notarial d'Olot ens posen al corrent de l'existència de la indústria del tint, i del nombre d'olotins (amb nom i cognoms) dedicats a aquesta activitat laboral. Posem per cas l'any 1419. A una població d'uns 250 focs (unes 1.250 ànimes) hi trobem en el primer quart de la centúria, dues agrupacions de tintorers, instal·lades al raval de la “Vila vella”, vora el riu i la plaça Palau. Formaven sengles societats amb un nombre de 26 a 28 socis cadascuna. El local social d'una d'aquestes societats s'anomenava “Tint de la Companyia”; i l'altre tenia com a lloc de concentració una casa d'Esteve ça Coma (o Coma) tintorer.

Degudament organitzades -amb els corresponents procuradors- i legalment constituïdes, els era de rigor comptar amb la llicència del lloctinent de Veguer (representant del Veguer o Rnt. Vicari de Camprodon) a més de la del lloctinent de l'Abat de Ripoll. L'un i l'altre eren dipositaris a Olot de l'administració de justícia: al Veguer de Camprodon, representant reial, pertanyia l'alta jurisdicció (o criminal) de la Vegueria, mentre que el lloctinent de l'Abat de Ripoll, exercia la jurisdicció civil o baixa jurisdicció, als dominis de l'Abat a Olot”.

Segueix ara la transcripció d'un fragment de l'escriptura, en la qual hi consta el que acabo d'exposar:

A.N. d'Olot (not. d'Olot).

Nº. reg. 41 (1419) 2 Octubre de 1419 (fol. 155)

“Nosaltres Barthomeu Esteve, Johan Esteve, Pere Clopa, Pere Soler, Pere Manter, Marti Pull, Pere Cassanya, Bernat Cassanya, Anthoni Sala, Berenguer Borrell, Esteve Çacoma, Johan Coma, Amat Clos, Berenguer Servey, Guillem Bonet, Guillem Soler, Johan Badia, Bernat Mores, Francesch Cros, Pere Camps,

Barthomeu Coma, Francesch Molera, Guillem Rovira, Guillem Tarrades de Sta. Pau, Barthomeu de Arca. tots congregats en el hospici de Esteve Çacoma tintorer de la vila de Olot, de llicencia del Venerable Roger de Cartallá, procurador de Rnt. Senyor Abat del Monestir de Ripoll y Johan Serra, lloctinent en la vila de Olot per el Rnt. Vicari de Camprodon".

En un altre fragment del llibre abans esmentat, vaig exposar: "L'abundància de les aigües de la terra olotina i la qualitat i pureza obtingudes en filtrar-se per terrenys de constitució i naturalesa volcànica, eren factors ben adequats per a l'obtenció de bells i originals colors. D'ací l'establiment a Olot -vora el riu i rierols- de fàbriques de tints i estampats".

Una particularitat que es desprèn de la lectura dels documents (les fotocòpies dels quals es troben al final), és l'especificació d'algun dels elements emprats en aquella centúria, en la professió de la tintoreria. Hi ressalten paraules tan característiques com *pastell*, *gauda* (galde o gualda en castellà) *roga* (roja), i *alum*. Més tard exposaré el significat precís d'aquests mots.

Mentrestant, podem conèixer el contingut dels documents, en una traducció catalana dels mateixos:

Arxiu notarial Olot (notaria d'Olot). Notari: Pere de Arca.

Nº. reg. 41 (1419) 31 d'Agost. (fotocòpia núm. 2).

"Jo Narcis Porcilgues mercader de la vila de Olot procurador constituït y ordenat per Guillem Sartre, Dalmau Fonoses, Guillem Castell major de dies, Pere de Gabarries, Bernat Galter, Arnau Bolos, Pere Borda, Raymon de Capdevila, Barthomeu çà Plana junior, Johan Colomer, Barthomeu Esteve, Johan Molera, Pere Ferrussola, Pere çà Coma, Pere Forn y Pere fill seu, Pere Pocilgues y Johan Pocilgues fill seu, Johan Salurdznya, Matheu Pivel, Bernat Arbosset, Berenguer Palomer, Pere Pujol, Johan de Masdemunt, Pere Palomer y Thomas Riera, tots socis de la Societat del tiny que en el hospici (o casa) anomenat, lo Tiny de la Companyia regeix, segons la dita procura y potestat meua, millor consta en un document public per el notari infrascrit el dia 21 del mes de Desembre any de la Nativitat del Senyor 1417, de grat y coneixement cert en nom del procurador predit y tambe en nom propi, confeso y reconec a vos Pere Soler mercader de dita vila que tinc y rebo de vos en diposit, comerciant y negociant 50 lliures moneda barcelonesa junt amb altres que dita Societat mercadeja y negocia cuidant (o curant) y venent draps, gauda, pastell, roga, alum y altres mercaderies licitament y honestament...".

Arxiu Notarial Olot (notaria d'Olot). Notari: Pere de Arca.

Nº. reg. 44 (1421) - (fotocòpia núm. 3)

"Jo Barthomeu Esteve paraire de draps de llana de la vila de Olot, procurador de la Societat del tiny que regeix en el hospici (o casa) de Esteve Coma de dita vila constituït y ordenat per Berenguer Servey, Marti Parull, Johan çà Coma, Anthoni Sala, Johan Badia, Bernat Mores, Johan Esteve, Pere Manter, Pere Soler, Guillem Soler, Bernat Borrell, Bernat Cassanya, Francesch Cros, Barthomeu Coma, Pere Camps y Francesch Molera, socis de la Societat predita de plena y lliure potestat de dits socis amb pública escriptura de dita procura, feta en poder del suscrit notari, de grat y de coneixement cert en nom del procurador ja dit y també en nom propi, confeso y reconec a vos Pere Cassanya satre de la vila ja dita, que el dia 29 de Gener pro-

xim passat me entregareu realment en efectiu y jo de vos tinc y rebo en custodia, a més comerciant y negociant 100 lliures moneda barcelonesa de tern. Y per això exposo y pacto en nom del procurador predit y també en nom propi, convinc y vos permeto que amb dites 100 lliures, amb altres que dita Societat mercadeja y negocia curant draps de llana, pastell, gauda, roga, alum i altres colors, objectes y mercaderies licitament y honestament..."

D'acord amb el "Diccionari català, valencià i balear", exposaré la significació catalana dels mots llatins inclosos en aquests documents, les fotocòpies dels quals es troben al final, això és: *pastellum, gandam, rogam, aluminam*.

(*Pastellum*) = *Pastell*: Herba crucífera de l'espècie "*Isatis tinctoria*" de siliques cruciformes, fulles llises, flors petites grogues que té aplicacions en tintoreria per a tenyir de blau (en castellà *pastel, glasto, hierba pastelera*).

(*Gaudam*) = *gauda* = *galda*: Planta resedàcia de l'espècie "*Reseda luteola*", que fa floretes grogues en forma d'espiga i s'empra en tintoreria per a tenyir de groc (en castellà *gualda*).

(*Rogam*) = *roga* = *roja*: Planta rubiàcea del gènere *Rubia*, espècie "*Rubia tinctorum*"; té el tronc totalment anual i per tant lignos persistent a la base, fulles ovato-lanceolades, caduques, flor de groc més viu que altres espècies. La seva arrel poseeix matèries colorants molt importants i per això ha estat usada des de gran antiguitat en tintoreria, (en castellà: *Rubia*) i dona color roig.

Aquests són, justament, els tres colors primaris, mitjançant els quals poden obtenir-se els colors secundaris en una gamma extensa i variada d'intensitat i tons. A més, conjuntant els tres, donen el color negre.

Per a la fixació dels colors, s'emprava l'*alum* (*aluminam*). Segons el citat Diccionari: "*Sulfat doble d'alúmina i potassa que s'empra principalment com a mordent en tintoreria, i com a càustic en medicina (en castellà: alumbre)*".

Heus aquí el que es llegeix en la "Gran Enciclopèdia Catalana" referent a la tintoreria en el temps antic:

"...antigament eren menestrals que, dins l'ordenació gremial catalana, constituïen dues corporacions: Els tintorers de draps o de llana i els tintorers de seda i teles, de formació més tardana (segle XVII). El tintorer de draps tenia els teixits de llana, anomenats tradicionalment draps. Dins del conjunt dels oficis de la llana els tintorers, gràcies a llurs coneixements tècnics, molt especialitzats i essencials per a la fabricació del teixit, fruïren d'una independència econòmica i d'una consideració social molt superior a la dels teixidors i eren, de fet, el segon gremi de la draperia, després dels paraires. La importància de la tècnica del tint donà lloc a la promulgació de nombroses disposicions i mesures de control. El gremi de tintorers de Barcelona s'anà formant durant els segles XIII i XIV i assolí una veritable personalitat corporativa a la fi del XIV i durant el XV amb la creació d'una confraria sota l'advocació de Sant Joan Baptista i Sant Maurici..."

Una modalitat de la indústria olotina, poc coneguda i no ponderada en els seus justos termes, és la que fa referència a la fabricació del paper en els seus orígens.

En realitat, una investigació conscient i un estudi aprofundit de tan interessant dedicació laboral en el Principat de Catalunya, va portar-la a terme (farà poc més d'una vintena d'anys) Oriol Vall i Subirà, Director del "Departament d'Història i Conservació del Paper" dels Museus Municipals de Barcelona. En principi, el propòsit de l'esmentat Departament i del seu Director, no era altre que valorar i conèixer a fons l'història de la Indústria paperera a Catalunya, al mateix temps que rehabilitar la filigrana Catalana des dels seus orígens.

Oriol Valls, investigador incansable, realitzà un estudi conscient i detingut del paper antic i les seves marques en diferents notaries de Catalunya, en les quals, durant alguns anys, anava deixant un bon nombre de copistes, dedicats al calc de filigranes o marques contingudes en els vells manuals.

De l'Arxiu Notarial i de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot se'n pogué recollir abundant i valuosa informació.

Si bé la fabricació del paper s'inicià a la Xina cap a l'any 105, en realitat foren els àrabs els que l'introduïren a Espanya, després d'haver-la après dels xinesos, en diferents contactes i no tots de caràcter pacífic. Catalunya fou el primer país beneficiat de tan útil com interessant invent i més tard, d'Espanya passà als restants pobles d'Europa.

La fama del paper espanyol arribà a ésser tan notable que el cèlebre historiador àrab del segle XII, Al-Adrisi, deia: "*Era tan magnífic que se exportava a Oriente y a Occidente*". De veritat que de l'Orient a l'Occident s'expandí el paper català, com ho va constatar Oriol Valls en els seus nombrosos viatges a l'estranger.

El resultat de la seva tasca quedà plasmat en una magnífica obra en dos volums, editada en anglès i en castellà l'any 1968, titulada: "*Historia de la fabricación del Papel y filigranas en Cataluña*".

Podem llegir-hi:

"Cataluña la más latinizada de todas las regiones de la Península, se percató al momento de la gran importancia de la civilización árabe, vió en la industria papelera una fuente de riqueza más y ya en el siglo XII, paralelamente en la época gloriosa de Xátiva (Valencia) encontramos molinos papeleros desde Tarragona a los Pirineos".

(Pag. 123). "*En el siglo XIII los molinos surten de papel a toda Cataluña y aún sobra para el extranjero... Las naves catalanas surcan el Mediterráneo, llevando el papel i Italia. Los mercaderes lo venden a Francia; y tras el Ebro, es buena cliente la misma Castilla*".

Tanmateix, la demarcació olotina, enclavada en una part de l'esmentada franja compresa entre Tarragona i els Pirineus, acotxada i emparada pel constant fluir del riu, té totes les condicions idònies per a la indústria paperera: singulars condicions de l'ambient i altres derivades de l'orografia de la regió, així com remarcables desnivells que faciliten els salts d'aigua, el règim de pluges, i l'abundància d'aigües subterrànies, feren d'aquesta zona un lloc ideal per a la implantació de la indústria paperera. Aquesta convergència ambiental és la que induí als àrabs a la instal·lació dels primers molins paperers. Olot entrà molt aviat en el con-

cert de la indústria paperera. Ens ho confirma Oriol Valls en la seva obra "*El lugar principal y centro papelerero más antiguo del río Fluvià fué la ciudad de Olot*".

El terme de Sant Joan les Fonts, a 5 kms. d'Olot i a les vores del riu Fluvià, fou, sens dubte, ja de molt antic, el precursor del magnífic centre paperer que mostrà ésser en segles posteriors. La manca de documents, a causa de la desaparició de la notaria corresponent, ha barrat, de moment, molts camins per emprendre una investigació a fons i ben documentada. Tanmateix quan l'horitzó es tanca i el temps es deté -com una barrera per recobrar un passat- les llànties enceses de la reflexió i la lògica ens posen enfront de la realitat i la vivència d'unes determinades condicions de l'ambient, del terreny, les fluvials (de la superfície i del subsòl) de Sant Joan les Fonts que feren possible l'esplendor de la producció paperera Santjoanenca de segles ulteriors.

Una de les primeres notícies de la Indústria paperera de Sant Joan les Fonts podem llegir-la en la magnífica monografia escrita pel bon olotí Miquel Sacrest i Navarro, publicada en la Biblioteca Olotina núm. 3.

Podem afegir que en el decurs del segle XIII, la parròquia de Sant Joan les Fonts era una comunitat viva i plenament organitzada. Hi funcionava el *règim comunal*, com a les Parroquies de Santa Eulàlia de Begudà, Castellar de la Muntanya i Montagut, subordinades del Senyoriu de Castellfolit de la Roca. Són notícies documentades, procedents de l'esmentat llibre de l'excel·lent historiador Francesc Caula i Vegas: "*Les parròquies i comuns de Santa Eulàlia de Begudà i Sant Joan les Fonts*".

Afortunadament s'escaigué a Olot (cap a l'any 1960) l'evidència o descoberta del primer senyal o empremta que els primitius paperers catalans empraren com a distintiu de llur producció. I no és que es trobés únicament en els manuals de l'Arxiu d'Olot, sinó que era una marca espargida en altres Arxius catalans. Consistia en una escissió transparent que per la seva semblança a un llampec (prolongat al llarg o ample del foli) va batejar-se amb el nom de *Zig-Zag*.

Aquest senyal, genuïnament català, Oriol Valls va constatar-lo, doncs, en altres Arxius d'arreu de Catalunya. Més tard, amb motiu dels seus viatges a l'estranger -del nostre continent i més enllà dels mars- pogué delimitar l'àrea d'extensió del Zig-zag i d'altres marques antigues catalanes, en papers manuscrits que contenien documentació antiga catalana.

No pot afirmar-se, de moment, que la referida empremta sigui precisament d'origen olotí, ni de cap altre lloc en concret; mes sí que podria circumscriure's en alguna part de la franja catalana compresa entre Tarragona i els Pirineus, en la qual la conca del Fluvià ocupava un lloc preponderant.

(La relació de la troballa vaig tenir ocasió de publicar-la en el "Programa de les Festes de Nostra Senyora del Tura", el mes de Setembre del 1.982).

Abans de donar fi al present treball monogràfic, és de justícia posar en evidència l'important paper obrat per l'Abadia de Ripoll, com a propulsora de cultura i de progrés, en els vuit segles (8) de domini en la demarcació olotina.

Cal reconèixer, pel que es desprèn de la lectura de molts documents continguts en les obres dels historiadors olotins i d'alguns fets i realitats exposats en aquesta monografia, que malgrat algunes situacions conflictives entre Olot i l'Abadia de Ripoll, la influència d'aquesta fou altament beneficiosa i positiva per a la vila d'Olot. Prengué no poca part en l'expansió industrial, mercantil i cultural de la vila posant en joc la seva posició de preeminència per a obtenir gràcies, concessions i privilegis dels monarques i governants en benefici del progrés i prosperitat dels olotins; beneficis que si bé eren algunes vegades favorables als interessos de l'Abadia, per altra banda, indubtablement, conferien una major independència i autonomia a la població olotina, en perjudici de les atribucions de l'Abat com a senyor feudal.

Al llarg d'aquest treball hem donat proves de les virtuds cíviques més rellevants dels olotins: esperit progressista i destresa en el treball. Foren aquestes qualitats l'origen i el motiu d'haver adquirit ben aviat un organisme propi en el govern de la vila ?

Orxim Notarial Olot. (Notaria d'Olot)
n.º reg 9 (1363-1370) 16. agosto. 1365

(n.º 1)

[Faint, mostly illegible handwritten text in Gothic script, likely a legal document or notarial record.]

[Handwritten signature or closing text.]

